

Nevenka Nićin

nicinnevenka@gmail.com

069799901

3. OSNOVI EKONOMIJE

- Investicije, kojima se održava nepromenjeni nivo materijalne proizvodnje, odnosno ostvaruje samo redovna zamena postojećeg kapitala, predstavljaju deo privrednih investicija namenjen za prostu reprodukciju.
- Investicije u proširenu reprodukciju predstavljaju one privredne investicije koje uvećavaju proizvodni kapital i razmere proizvodnje i zato one predstavljaju postojanje određenog viška sredstava iznad normalne obnove postojećih proizvodnih fondova.

- Privredne investicije se dalje dele na investicije u osnovna i investicije u obrtna sredstva.
- Pretežnji deo investicija koja se ulažu u sredstva za rad su investicije u osnovne fondove, a drugi deo je namenjen ulaganjima u predmete rada (povećanje zaliha sirovina, poluproizvoda i gotovih proizvoda).
- Sa gledišta društvene reprodukcije, privredne investicije u osnovna sredstva se dele na bruto i neto investicije.

-
- Neto fiksne investicije neposredno potiču iz nacionalnog dohotka i ravne su akumulaciji umanjenoj za ulaganja u zalihe.
 - Bruto privredne investicije u osnovne fondove sadrže neto fiksne investicije i amortizacije.
 - Bruto investicije su ukupna društvena ulaganja kako za održavanje i obnavljanje starih objekata, tako i za podizanje novih.
 - Prema uticaju na rast nacionalnog dohotka, privredne investicije su onaj deo neto investicija koji obezbeđuje ravnomeran rast dohotka uporedo sa porastom stanovništva.

-
- U izboru globalne strukture investicija za jedan određeni vremenski period uvek se polazi od zatečenog nivoa i struktura proizvodnje koja već sama po sebi upliviše i na buduće investicione odluke.
 - Privredni razvoj je proces stalnih promena izazvanih transformacijom društvenih potreba, tehničkim progresom, uticajem spoljnih faktora i sl.
 - Politika izbora se suočava sa zatečenom strukturom o kojoj mora da vodi računa, a istovremeno je obavezna da anticipira buduće promene te strukture, uz nužno izdavanje najvažnijih proizvodnih prioriteta.

-
- Bruto domaći proizvod se često smatra kao najbolja mera koja pokazuje kako se ekonomija odvija.
 - Svrha bruto domaćeg proizvoda jeste da jednom jedinom brojkom iskaže vrednost ekonomske aktivnosti u određenom vremenskom periodu.
 - Postoje dva načina za izračunavanje ovog statističkog podatka.
 - Kod prvog načina, bruto domaći proizvod obuhvata ukupan dohodak svih u ekonomiji.

- Kod drugog načina, bruto domaći proizvod obuhvata ukupnu potrošnju na autpute roba i usluga svih u ekonomiji.
- Bruto domaći proizvod meri ono što je ljudima veoma važno – njihove dohotke.
- Ekonomisti razlikuju dve vrste kvantitativnih varijabli: stokove i tokove.
- Stok je količina merena u datom trenutku, dok je tok količina merena u jedinici vremena.

- Definicija za izračunavanje bruto domaćeg proizvoda je :
- ukupan bruto proizvod (BDP) je tržišna vrednost svih konačnih roba i usluga koje se proizvode u jednoj ekonomiji u datom vremenskom periodu.
- Za izračunavanje ukupne vrednosti različitih roba i usluga račun nacionalnog dohotka koristi tržišne cene, jer one odražavaju koliko su ljudi spremni da plate neku robu ili uslugu.

- Jedan od načina za izračunavanje vrednosti svih finalnih roba i usluga jeste sabiranje dodate vrednosti u svakoj fazi proizvodnje.
- Dodata vrednost firme jednaka je vrednosti outputa firme umanjenoj za vrednost poluproizvoda koje firma kupuje.
- Mada najveći broj roba i usluga, kada se izračunava bruto domaći proizvod, ima vrednost po tržišnim cenama, neke se ne prodaju na tržištu i zato nemaju tržišne cene.

-
- Ako bruto domaći proizvod treba da uključuje i vrednost takvih roba i usluga, mora se uraditi procena njihove vrednosti, koja se zove pripisana vrednost.
 - Pripisivanje vrednosti je naročito važno za određivanje vrednosti stanovanja.
 - Budući da je pripisivanje vrednosti radi izračunavanja bruto domaćeg proizvoda samo približno, i pošto vrednosti mnogih roba i usluga nisu uopšte uključene, bruto domaći proizvod je nesavršena mera ekonomske aktivnosti.

- Bruto domaći proizvod može da se poveća ili rastom cena ili povećanjem količine.
- Bolja mera ekonomskog blagostanja uporedila bi ekonomske outpute roba i usluga i ne bi bila pod uticajem cena.
- Ekonomisti za ove potrebe koriste realan bruto domaći proizvod, koji predstavlja vrednost roba i usluga merenu primenom konstantnog seta cena. Tj. realan bruto domaći proizvod pokazuje šta bi se dogodilo sa troškovima na output ako bi se promenila njegova količina, a cene ostale iste.

- Mada se realan bruto domaći proizvod tokom godina povećava, taj rast nije stalan.
- Postoje periodi koji se ponavljaju i u kojima bruto domaći proizvod pada.
- Najdramatičniji primer je onaj iz 1930-ih godina (u ekonomiji SAD-a).
- Takvi periodi se nazivaju recesije, ako su srednje jačine, ili depresije ako su ozbiljne jačine.

-
- Deflator bruto domaćeg proizvoda, koji se još zove i deflator cena, definiše se kao odnos nominalnog bruto domaćeg proizvoda i realnog bruto domaćeg proizvoda.
 - Deflator bruto domaćeg proizvoda pokazuje šta se u ekonomiji događa sa opštim nivoom cena.
 - Račun nacionalnog dohotka deli bruto domaći proizvod u četiri široke kategorije trošenja: potrošnja (C), investiranje (I), javne nabavke (G), neto izvoz (NX).

-
- Bruto domaći proizvod je zbir potrošnje, investicija, javnih nabavki i neto izvoza.
 - Potrošnja se sastoji od roba i usluga koje kupuju domaćinstva.
 - Ona se deli u tri potkategorije: potrošna roba, trajna roba i usluge.
 - Investiranje se sastoji od roba kupljenih za buduću upotrebu.
 - Investiranje se takođe deli u tri potkategorije: investicije vezane za poslovanje, investicije vezane za stanovanje i investicije u zalihe.

-
- Javne nabavke su robe i usluge koje kupuju federalne, regionalne i lokalne vlasti. Ova kategorija uključuje stvari kao što su vojna oprema, autoputevi i usluge koje pružaju državni radnici.
 - Neto izvoz je vrednost roba i usluga koje se izvoze ostalim državama umanjena za vrednost roba i usluga koje se nabavljaju iz drugih država.
 - Dok bruto domaći proizvod meri ukupan dohodak proizveden u zemlji, pomoću bruto nacionalnog proizvoda se meri ukupan prihod koji su zaradili državljani (rezidenti).

- Da bi se obezbedio neto nacionalni proizvod (NNP), oduzima se amortizacija kapitala – zbir ekonomskog stoka u vidu postrojenja, opreme i stambene strukture koji su se tokom godine pohabali.
- U računu nacionalnog dohotka amortizacija se zove potrošnja fiksnog kapitala, i iznosi oko 10% bruto nacionalnog proizvoda.
- Nacionalni dohodak meri koliko svako u jednoj ekonomiji zaradi.

-
- Najčešće korišćena mera za nivo cena jeste potrošački indeks cena (CPI).
 - Potrošački indeks cena obuhvata cene mnogih roba i usluga u jedan indeks koji meri opšti nivo cena.
 - Deflator BDP-a i CPI ponekad daju nešto drugačije informacije o tome šta se događa sa opštim nivoima cena u ekonomiji.
 - Između ove dve mere postoje tri ključne razlike.

- Prva razlika je u tome što deflator BDP-a meri cene svih proizvedenih roba i usluga, dok CPI meri cene samo onih roba i usluga koje kupuju potrošači.
- Druga razlika je u tome što deflator BDP-a obuhvata samo robe proizvedene u zemlji.
- Treća razlika je najsuptilnija i proizilazi iz načina na koji ove dve mere objedinjuju mnoštvo cena u ekonomiji.
- CPI se izračunava upotrebom fiksne korpe roba, dok deflator BDP-a dopušta da se korpa roba vremenom menja kao sastavni deo promena BDP-a.

- Dohodak koji ostaje nakon što preduzeća plate faktore proizvodnje jeste **ekonomski profit** vlasnika preduzeća.
- Ukupan dohodak se deli između povraćaja na radnu snagu, na kapital i ekonomski profit.
- **Nominalna kamatna stopa** je kamatna stopa korigovana za efekte inflacije.
- Kamatna stopa se prilagođava sve dok se iznos koji preduzeća žele da investiraju ne izjednači sa iznosom koji domaćinstva žele da uštede.

- Ako je kamtna stopa premala, investitori žele više ekonomskog outputa no što domaćinstva žele da uštede.
 - Kada se ovo dogodi, kamatna stopa se povećava.
- Ako je kamatna stopa suviše visoka, domaćinstva žele da uštede više nego što preduzeća žele da investiraju: pošto je ponuda zajmovnih sredstava veća od tražnje, kamatna stopa pada.

-
- Pri ravnotežnoj kamatanoj stopi, želja domaćinstava da štede izjednačena je sa željom preduzeća da investiraju, a ponuda zajmovnih sredstava jednaka je količini tražnje za njima.
 - Da bi se podstakao pad investicija, kamatna stopa mora da se poveća.
 - Za državne nabavke se kaže da **istiskuju** investiranje.
 - Novac ima tri namene. On je zaliha vrednosti, obračunska jedinica i sredstvo razmene.

- Kao **zaliha vrednosti**, novac je način na koji se kupovna moć prenosi iz sadašnjosti u budućnost.
- Kao **obračunska jedinica**, novac označava odnose pod kojima su one navedene i dugovi zabeleženi.
- Kao **sredstvo razmene**, novac je ono što koristimo da kupimo robe i usluge.
- Pošto je novac stok aktive koji se koristi za transakcije, količina novca je količina ove aktive.

- Najočiglednija aktiva, kad je reč od količini novca, jeste **valuta**, zbir papirnog i kovanog novca u optičaju.
- Najveći deo svakodnevnih transakcija kao sredstvo razmene koristi valutu.
- Druga vrsta aktive koja se koristi za transakcije jeste **depozit po viđenju**, novčana sredstva koja ljudi drže na svojim čekovnim računima.
- **Funkcija tražnje za novcem** je jednačina koja pokazuje šta određuje količinu realnog novčanog salda koji ljudi žele da drže.

-
- Kvantitativna teorija je zasnovana na jednostavnoj funkciji tražnje za novcem: ona pretpostavlja da je tražnja za realnim novčanim saldom srazmerna dohotku.
 - Inflacija je posledica neravnoteže u prirodi, a manifestuje se rastom cena i padom vrednosti novca.
 - Stopa inflacije predstavlja stopu promene opšteg nivoa cena.
 - Stopa inflacije meri procenat promene prosečnog nivoa cena u odnosu na prethodnu godinu.

- Kada je stopa inflacije iznad nule, cene se povećavaju.
 - Kada je ona ispod nule, cene padaju.
- Ako stopa inflacije opada, ali ostaje pozitivna, cene se povećavaju, ali po nižoj stopi.
- Jedno od načela ekonomije je njeno stalno, dinamičko kretanje ka uspostavljanju i narušavanju makroekonomske neravnoteže.

-
- Privreda se nalazi u procesu stalnog prilagođavanja, ostvarujući različite iskorišćenosti proizvodnih resursa i stope rasta cena.
 - Osnovni cilj makroekonomske politike je da se dugoročno obezbedi kretanje privrede uz punu ekonomsku iskorišćenost proizvodnih faktora i relativnu stabilnost cena.
 - Monetarno-kreditna politika bi trebalo da se sprovodi tako da omogući postizanje i održavanje stabilnosti cena na duži rok, zajedno sa maksimalnom uzlaznom linijom proizvodnje.

- Inflacija se može meriti različitim indeksima cena: indeksom proizvođačkih cena, indeksom potrošačkih cena i deflatorom društvenog proizvoda.
- Najčešće se inflacija meri prema indeksu potrošačkih cena, koji obuhvata fiksnu korpu dobara i usluga i uključuje hranu, odeću, stanovanje, prevoz i razonodu. Indeksi proizvođačkih cena mere cene roba u različitim fazama proizvodnje, a dele se na indekse gotovih proizvoda i poluproizvoda i sirovina.

- Postoje više vrsta inflacije u zavisnosti od kriterijuma klasifikacije.
- Prema intenzitetu, razlikuju se puzajuća, umerena, galopirajuća i hiperinflacija.
- U zavisnosti od inicijalnog uzroka rasta opšteg nivoa cena možemo da govorimo o inflaciji tražnje, inflaciji troškova i strukturnoj inflaciji.
- Prema dužini trajanja razlikujemo latentnu, jednokratnu i hroničnu inflaciju.
- Prema geografskom poreklu inicijalnog uzroka razlikujemo uvoznju i domaću inflaciju.

- Stagflacija označava takvo stanje gde je privreda u stagnaciji, postoji inflacija a da ne postoji višak agregatne tražnje.
- Teorije inflacije javljaju se u dve osnovne varijante klasična i kenzijska.
- Inflacija utiče na proizvodnju, troškove, investicije, potrošnju, štednju, javne prihode i rashode, bilans plaćanja itd.
- Koje će se mere primeniti za suzbijanje inflacije zavisi od primarnog uzroka inflacije.

-
- Jedan od efekata inflacije jeste da generalno inflatorno okruženje obeshrabruje spuštanje cena roba i usluga, i posebno nadoknada za radnu snagu; tako da postaje lakše prilagođavanje relativnih nivoa cena.
 - U malim količinama inflacija se može smatrati izborom monetarne, fiskalne ili recimo razvojne politike, obeshrabrujući čuvanje i gomilanje likvidnog kapitala i podstičući investicije.

- Hiperinflacija je često definisana kao inflacija koja premašuje nivo od 50% mesečno, što je iznad 1% na dan.
- Uvećavajući se tokom više meseci, ova stopa inflacije vodi veoma velikom povećanju nivoa cena.
- Stopa inflacije od 50% na mesečnom nivou je povećanje nivoa cena tokom jedne godine za više od 100 puta, a za period od tri godine, to je povećanje od 2 miliona puta.